

BEGRAZING IN DE BRITSE DUINEN

L.A. Boorman

Op de Britse eilanden zijn er meer dan 150 duingebieden. Elk hebben zij bijzondere eigenschappen, die ontstaan zijn onder invloed van ligging, bodem en klimaat. Voor de plantensoorten en plantengemeenschappen in duingraslanden en duinvalleien is begrazing vaak erg belangrijk. Wat de invloed is van die begrazing, was het onderwerp van een Britse studie. Hier een verslag van dat onderzoek.

De flora van de Britse duingebieden is van oudsher rijk en gevarieerd. Dat komt ondermeer door het gebruik van de duinen als weidegrond voor schapen en ander vee. De laatste tijd is de begrazingsdruk door een veranderde veeteeltcultuur echter sterk afgenomen, waardoor er veel verruiging is opgetreden met als gevolg het verlies van soortenrijke graslanden.

Uit zorg over deze ontwikkeling besloot de 'Nature Conservancy Council', de organisatie die zorg draagt voor het duinbeheer op de Britse eilanden, een onderzoek over duinbegrazing te starten. De uitvoering van het onderzoek werd in 1985 overgedragen aan het 'Institute of Terrestrial Ecology'. Het doel van deze studie was het verkrijgen van meer inzicht in de aard en de intensiteit van de begrazing en de invloed daarvan op de vegetatie van verschillende duingebieden.

Methode

Voor het door mij uitgevoerde onderzoek koos ik 48 van de 150 duingebieden die groter zijn dan 10 ha. Het onderzoeksgebied strekte zich uit van de Scilly-eilanden bij Cornwall tot de 1200 kilometer noordelijker gelegen Shetland-eilanden. In elk duingebied werden ongeveer 15 proefvlakken onderzocht. De grootte van deze proefvlakken was 2 bij 2 meter. Op elke plaats bepaalde ik het aantal vaatplanten, mossen en korstmossen en hun abundantie (bedekking) op de Dominoschaal. Ik bepaalde tevens de hoogte van de vegetatie, alle tekenen van begrazing door dieren en de aanwezigheid van dieren binnen het proefvlak en binnen 5, 10 en 50 meter van het proefvlak. Ik maakte een schatting van de schade op een vijfpuntsschaal.

Voor gegevens over het duinbeheer door de jaren heen was ik veelal aangewezen op informatie van plaatselijke boeren, duinwachters en andere kenners van het gebied, omdat ik de meeste gebieden slechts één maal kon bezoeken.

Resultaten

Bijna 55% van mijn proefvlakken hadden tekenen van de aanwezigheid van konijnen en nog eens 15% had tekenen van de aanwezigheid van konijnen in de buurt (tabel 1). Dat betekent dat een groot deel van de duingebieden door konijnen wordt begraasd. Van de 48 bezochte duingebieden werden slechts in 2 gebieden geen sporen van konijnen gevonden. Het aantal konijnen is niet altijd even gemakkelijk te bepalen. Vaak zijn er beduidend meer konijnen dan er ooit gezien worden. Ongeveer 40% van de duingebieden wordt door rundvee begraasd (15% van de proefvlakken met omgeving) en bijna hetzelfde percentage door schapen. Een paar duingebieden worden door paarden begraasd en in twee systemen zag ik hazen.

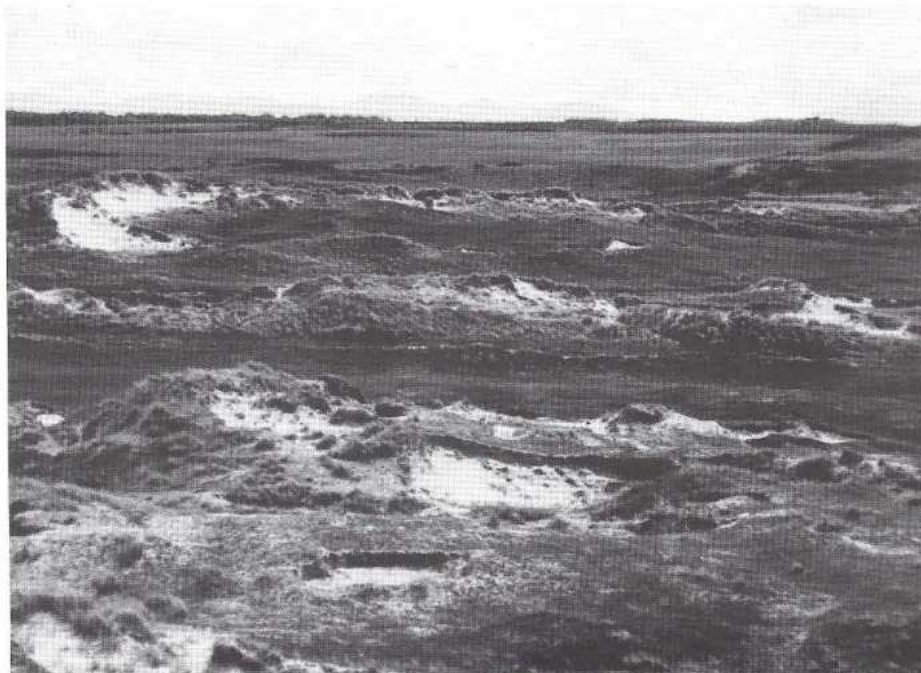
Tijdens het veldbezoek bleek al gauw dat

gebieden met wat minder begrazing meestal een wat kleiner aantal plantensoorten per proefvlak hebben. Voor de vegetaties die wij duingrasland noemen (dus niet de primaire duinen, natte valleien of duinheiden) is het gemiddelde aantal plantensoorten per proefvlak 15.

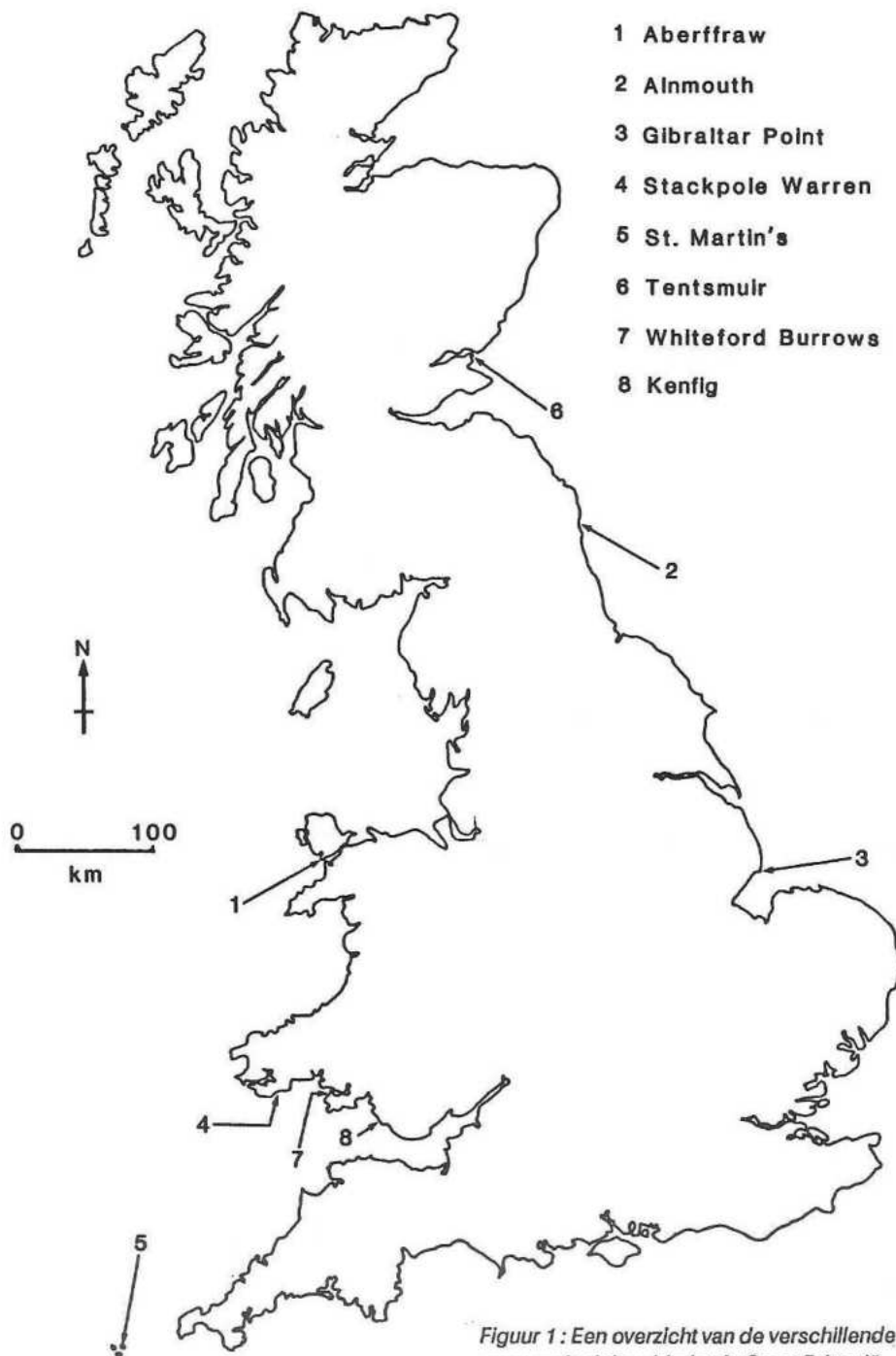
Meestal hebben gebieden met een grote diversiteit een tamelijk hoge begrazingsintensiteit, zoals Aberffraw op het eiland Anglesey met meer dan 21 plantensoorten per proefvlak. Bij een kort bezoek aan dit gebied lijkt het alsof er teveel begrazing is, omdat de vegetatie heel kort is en er op uitgebreide schaal kale grond voorkomt. Deze kale grond is meestal echter het resultaat van de betreding van het rundvee dat er graast.

Met schapen en konijnen is er niet zo'n betredingsinvloed. Sommige duingebieden met zulke grazers hebben een tamelijk grote diversiteit aan plantensoorten en een heel kort maar rijk tapijt van bloemen op stengels van niet meer dan een paar centimeter hoogte.

Daarentegen zijn er ook duinsystemen (zoals Kenfig in Glamorgan) met weinig begrazing die toch soortenrijk zijn, maar waar de vegetatie betrekkelijk hoog en dicht is (gemiddelde hoogte 18 cm). Er zijn daar slechts enkele tientallen schapen in een duingebied van 480 hectare.

Begraasde duinen bij Aberffraw, Anglesey (foto: L.A. Boorman).

Figuur 1 : Een overzicht van de verschillende genoemde duingebieden in Groot Brittanië.

Vroeger waren er veel meer schapen, maar omdat dat minder dan 10 jaar geleden was, is de soortenrijkdom nog niet verminderd.

Bij Gibraltar Point in Lincolnshire is de situatie weer heel anders. Het duingebied is niet zo groot (240 hectare) en als gevolg van een myxomatoseramp (en dus verminderde begrazing door konijnen) is er veel uitbreiding van struweel met Duindoorn, Meidoorn en Gewone Vlier opgetreden. Deze uitbreiding gaat gepaard met een voedselverrijking door de aanwezigheid van stikstofbindende wortelknolletjes in de Duindoorn. Hierdoor kunnen ruderalesoorten als Brandnetel en Akkerdistel zich uitbreiden. Omdat deze ruderalesoorten oneetbaar is voor konijnen, kan deze vegetatie

zich verder uitbreiden. Het probleem is hier, dat de begrazingsinvloed van de konijnen door het kleiner wordende graslandoppervlak te groot wordt.

Bij Stackpole in Zuidwest-Wales is goed de invloed van begrazing op het aantal plantensoorten te zien. In sommige gebieden is er door de aanwezigheid van de oneetbare Adelaarsvaren minder begrazing door konijnen. De proefvlakken zonder Adelaarsvaren hebben 18 plantensoorten, terwijl in de proefvlakken met deze plant gemiddeld 11 soorten voorkomen. Het is dus belangrijk om de varen te controleren, eventueel door een aangepast begrazingsbeheer.

Typisch is de situatie in de Alnmouth-duinen, een gebied van 35 hectare in noordoost Engeland. Daar worden de duinen helemaal niet begraasd. De soortenrijkdom is er met een score van 10 per proefvlak laag, terwijl de gemiddelde hoogte van de vegetatie er meer dan 50 centimeter is. Plaatselijk is er wat variatie in het grasland met soorten als Kruipend Stalkruid en Grasklokje. De soortenrijkdom zou nog minder zijn, als er geen betreding was door grote aantallen vakantiegangers. Er is wat discussie over de juiste beheersmaatregelen voor dit gebied. Begrazing door schapen zou een mogelijkheid zijn. Het is echter de vraag, hoe lang het zou duren, voordat er een verrijking onder invloed van begrazing optreedt.

De duinen op St. Martin in de Scillies zijn weer heel anders. Dit gebied is slechts 10 hectare groot, maar het is wel soortenrijk, met in het duingrasland een gemiddeld aantal van 20 soorten per proefvlak. De Scillies zijn bijna vorstvrij (de gemiddelde temperatuur in februari, de koudste maand, is 6 graden) en er zijn veel uitheemse planten. In de helmduinen komt het IJsplantje (*Carprobotus edulis*) massaal voor. De duinen van de zeereep zijn er laag, maar toch waait de storm het zand hoog op de kusthelling. Daar groeit de duinvegetatie op een dunne laag kalkrijk zand boven kalkarm graniet. Op de lagere hellingen is er een heel kort duingrasland met veel konijnen. Op een hoger

diersoort	aantal proefvlakken met dieren	aantal proefvlakken met dieren binnen 50 m.
konijnen	421	536
schapen	65	116
koeien	59	115
paarden	10	20

Tabel 1 : De aanwezigheid van dieren in en binnen 50 m van proefvlakken (totaal aantal proefvlakken: 765)

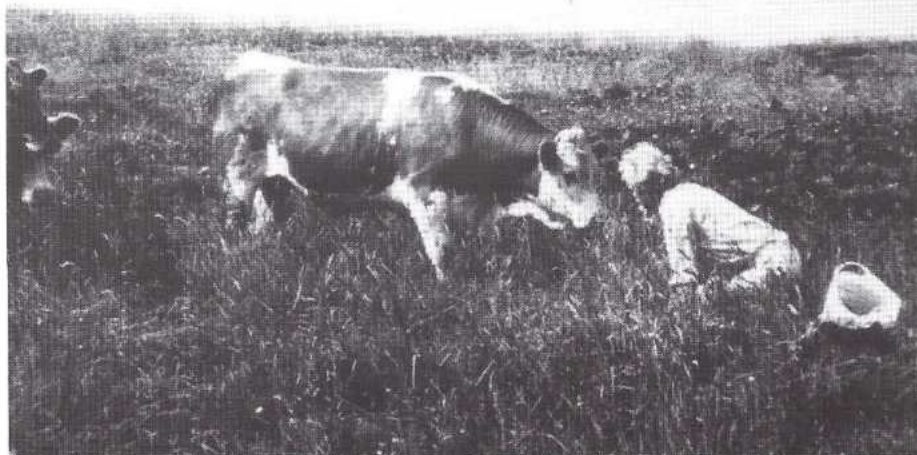
niveau, met een wat dunnere laag minder kalkrijk duinzand, is er een duinheide met een hogere vegetatie en minder konijnen.

Konklusie

Er is een grote verandering in de begrazingsituatie in de Britse duinen opgetreden en er zijn ook verschillen in de effecten van een bepaalde (verandering in) begrazingsintensiteit op verschillende duinen. De eerste vraag van het onderzoek was om welke dieren het gaat. Het antwoord luidt voor veel gebieden: konijnen. Dit levert wel een moeilijkheid op, omdat het niet mogelijk is de preciese dichtheid van de konijnen te bepalen. Van de andere belangrijke dieren, koeien en schapen, is dit wel mogelijk, maar beweiding met deze dieren is betrekkelijk zeldzaam en het begrazingsbeheer ermee is voor het natuurbeheer alleen niet gemakkelijk te organiseren. Dat geldt ook voor paarden. Bij Whiteford Burrows zijn zij belangrijk en ik denk dat zij ook in andere gebieden nuttig kunnen zijn. Het voorgaande ging meest over duin-grasland. Duinvalleien met hun eigen plantensoorten en hun eigen beheer zijn echter ook een belangrijk onderdeel van ons duinlandschap, zoals bij Tentsmuir (Schotland). In sommige duingebieden komt Duinheide voor, maar daar is begrazing minder noodzakelijk.

Wat nu?

Ik verwacht dat dit onderzoek veel meer informatie oplevert, in het bijzonder over het gedrag van individuele plantensoorten. De Gele Morgenster bijvoorbeeld schijnt door de vermindering van de begrazingsintensiteit een heel gewone soort te zijn geworden. Misschien zijn er nog andere soorten die iets over de begrazingsituatie kunnen vertellen.

Begrazing door rundvee komt in 40% van de Britse duingebieden voor (foto: L.A. Boorman).

Er is ook informatie over de specifieke invloed van de verschillende dieren. Geiten heb ik nog niet genoemd, maar met die beesten zijn er experimenten om berkenstruweel te controleren. In de duinen bij Tentsmuir was er een sterke uitbreiding van Berk als gevolg van de myxomatose en een verlaging van het grondwater-niveau, die weer het gevolg was van het bosbeheer. Nu zijn de Berken te groot voor schapen of konijnen, maar

toch nog eetbaar voor geiten.

Ook zijn wij van plan meer informatie te verzamelen over de snelheid en de oorzaak van langzame veranderingen door gebruik te maken van permanente kwadraten en door uitgebreide begrazings-experimenten.

L.A. Boorman is medewerker bij het Institute for Terrestrial Ecology in Groot-Brittannië.

Een typisch Brits verschijnsel is begrazing van het duingebied door pony's (foto: L.A. Boorman).